



maty
PRZEWODNIK PO ZABYTKACH
KAMIENNEJ GÓRY

Wydawca: Urząd Miasta Gdyni, Gdynia 2004 r.

Autor tekstu: Maria Jolanta Softysik

Fotografie współczesne: Agnieszka Lasota oraz z zasobów Miejskiego Konserwatora Zabytków

Fotografia na okładce: Agnieszka Lasota

Projekt i opracowanie graficzne: Elżbieta Domarus

Opracowanie i redakcja: Miejski Konserwator Zabytków w Gdyni

Fotografie archiwalne ze zbiorów Muzeum Miasta Gdyni, Urzędu Miasta Gdyni i Piotra Popińskiego

Mapa archiwalna ze zbiorów Muzeum Miasta Gdyni

Urząd Miasta Gdyni

Al. Marszałka Piłsudskiego 52/54, 81-382 Gdynia

tel. (0-58) 66 88 000, fax (0-58) 620 97 98

www.gdynia.pl, e-mail: umgdynia@gdynia.pl

Informacja turystyczna:

Miejska Informacja Turystyczna (hol Dworca Głównego PKP)

Plac Konstytucji 1, tel./fax (0-58) 628 54 66

e-mail: it@gdynia.pl, www.gdynia.pl/it

Bałtycki Punkt Informacji Turystycznej

Al. Zjednoczenia, tel./fax (0-58) 620 77 11

e-mail: bpit@gdynia.pl, www.gdynia.pl/it

(punkt sezonowy czynny od maja do września)

Informacje na temat zabytków Gdyni dostępne są na stronie internetowej: www.gdynia.pl

„Kamienna Góra. Między lasami redłowskimi a doliną gdyńską, wyrastając w niektórych miejscach stromym brzegiem bezpośrednio z fal Bałtyku, leży kąpielisko Kamienna Góra. Każdy zwiedzający tę perłę naszego wybrzeża stwierdzi, że Kamienną Górę można dziś nazwać pierwszym i najbardziej rozwiniętym polskim kąpieliskiem morskim”

Tak o budującym się letnisku pisano w wydany w 1930 r. Kalendarzu Morskim. Wówczas stało tu już około 100 willi i pensjonatów, wytwornych i nieco skromniejszych, stał nowoczesny Dom Zdrojowy z ciepłymi kąpielami morskimi, zapraszały liczne kawiarnie, restauracje i dancingi. W sezonie dwa razy dziennie odbywał się koncert w parku oraz występy artystyczne, zabawy, bale, iluminacje. Organizowano konkursy hippiczne, zawody pływackie i tenisowe, a piaszczysta plaża i osłonięta od wiatrów zatoka zapraszały do morskich kąpeli. Letnisko tętniło życiem.

A wszystko zaczęło się w marcu 1920 r., kiedy z inicjatywy Ryszarda Gałczyńskiego, bankiera z Warszawy, dokonano zakupu terenu pod budowę letniska, przekazując go utworzonej w tym celu spółce akcyjnej Pierwsze Polskie Towarzystwo Kąpeli Morskich. Wykupiony od gdańskiego kupca, Franciszka Basnera, majątek *Steinberg*, położony był na dwóch malowniczych wzniesieniach (dziś Kamienna Góra i Wzgórze Św. Maksymiliana), znajdujących się na południe od zabudowań samej wsi Gdynia. Teren ten, zwany jeszcze w XVIII w. „Gdyńskimi Górami” należał od dawien dawna do Gdyni i wraz z nią od XIV w. stanowił własność klasztoru w Kartuzach. Po zaborze pruskim oraz po likwidacji klasztoru w drugiej połowie XVIII w. przekazany został jako folwark w dzierżawę osadnikom niemieckim i w 1809 r. otrzymał nową, oficjalną nazwę *Steinberg*.

W chwili gdy Pierwsze Polskie Towarzystwo Kąpeli Morskich rozpoczynało urządzenie letniska, jedynymi istniejącymi tu zabudowaniami były budynki dawnego folwarku, w tym niewielki dworek otoczony ogrodem i stuletnimi lipami oraz stajnie (ul. Korzeniowskiego 12 i 9). Dojechać tu można było od drogi do Gdyni (obecnej ul. Świętojańskiej), skręcając w piaszczystą drogę polną prowadzącą dnem niewielkiej doliny



Mapa Gdyni i Kamiennej Góry z 1926 r.



Kąpielisko i Kamienna Góra, ok. 1928 r.



Pensjonat „Różany Gaj”, ok. 1930 r.



„Stary Dwór”, 1940 r.



Schody do plaży, 1931 r.



Hotel Kaszubski, ok. 1926 r.

wzdłuż późniejszej ulicy Lipowej, a obecnej ulicy I Armii Wojska Polskiego. Zespół budynków dawnego folwarku, został wówczas dostosowany do potrzeb letniska - „**Stary Dwór**” wszedł w posiadanie Ryszarda Gałczyńskiego, a w dawnych stajniach urządzono pensjonat i zainstalowano biura Pierwszego Polskiego Towarzystwa Kąpieli Morskich.

Budowa letniska, nazwanego w tym czasie Kamieńcem Pomorskim, postępowała bardzo szybko. Plan całego założenia sporządzony został przez dwóch znanych i cenionych architektów-urbanistów z Warszawy: Tadeusza Zielińskiego i Tadeusza Tołwińskiego. Zainspirowani modną ideą „miast ogrodów” zaproponowali oni dla nowego zespołu zabudowę willową w otoczeniu ogrodowym, z układem malowniczych ulic, wpisanych łagodnymi łukami w rzeźbę terenu. Wiele z tych ulic kończyło się romantycznymi przejściami i schodami wtulonymi w strome zbocza, a centralną część planu zajmował okrągły plac na osi ulicy Mickiewicza, z promienistym rysunkiem dojazdów.

Od strony gdyńskiej plaży i Bulwaru Nadmorskiego, w półkolistych ramionach ulicy Sędzickiego zlokalizowano Hotel Kaszubski („Cassubia”), do którego biegł główny ciąg komunikacyjny założenia - ulica Kaszubska, przemianowana w początku lat trzydziestych na ulicę Sienkiewicza. Tu było centrum towarzyskie letniska. Przed hotelem założono skwer z muszlą koncertową, a wokół wyrastały eleganckie pensjonaty i wille, budowane najczęściej w formach dworkowych. Ów **styl dworkowy** sięgał swymi korzeniami do romantycznych poszukiwań polskiego stylu narodowego, nawiązując bezpośrednio do form polskiej siedziby szlacheckiej okresu neoklasycyzmu i baroku. Wysoki dach czterospadowy o załamanych połaciach (najczęściej tzw. dach polski łamany), wysunięty przed wejściem ganek wsparty na kolumnach lub filarach i zwiercienia w formie trójkątnych frontonów - to główne cechy stylowe dworku polskiego.

Przełom lat dwudziestych i trzydziestych przyniósł na teren Kamiennej Góry dość istotne zmiany. Wokół trwał wzmożony ruch budowlany nowego, gwałtownie rozwijającego się miasta i portu. Stopniowo zaczęto traktować dawny zespół letniskowy

jako willową dzielnicę mieszkaniową Gdyni, co wiązało się także z wyjściem z użycia nazwy Kamieniec Pomorski. Zmianom tym towarzyszyła radykalna przemiana form architektonicznych wznoszonych domów, związana z głębokim przewartościowaniem gustów estetycznych w architekturze. Na teren dawnego lotniska wkroczył **modernizm**, a ściślej awangardowa odmiana modernizmu zwana **funkcjonalizmem**.

Styl ten zapoczątkował w architekturze modę na pozbawione ozdób elewacje, geometryczne bryły oraz płaskie dachy. Najpopularniejszy był nurt funkcjonalizmu operujący bryłami prostopadłościnnymi i kątem prostym - tzw. funkcjonalizm **kubiczny**. W Gdyni jednak dużą popularność zdobył także nurt **opływowy** funkcjonalizmu, odwołujący się do symboliki

okrętowej i eksponujący falujące zaokrąglenia ścian oraz balkonów. Mimo tych zasadniczych zmian estetycznych w architekturze, nadal jednak na terenie Kamiennej Góry obowiązywała niska zabudowa wolnostojąca w ogrodach. Pozwoliło to zachować niewielką skalę i krajobrazowy charakter całego założenia. Znamienne jest przy tym, że większości wznoszonych tu domów - tak jak to było w zwyczaju w miejscowościach uzdrowiskowych - nadawano imiona własne, zwłaszcza w przypadku letniskowych



Zabudowa przy ul. Sędzickiego, Sienkiewicza i Mickiewicza, ok. 1930 r.

dworków z lat dwudziestych, choć niekiedy również w przypadku funkcjonalistycznych willi z początku lat trzydziestych.

Kompleks ogrodowy letniska na Kamiennej Górze przetrwał w stanie niemal niezmienionym do lat osiemdziesiątych XX w. i w roku 1985 zespół ten został wpisany do rejestru zabytków.



Widok portu z Kamiennej Góry



Willa „Henryka”



Pensjonat „Victoria Regia”, ok. 1930 r.



Zabudowa przy ul. Sienkiewicza, 1930 r.



Willa „Nasz domek”

Zwiedzanie Kamiennej Góry rozpoczniemy od strony Teatru Muzycznego oraz dawnego hotelu „**Polska Riwiera**”, tam gdzie budowany jest teraz nowy kompleks Muzeum Marynarki Wojennej i Muzeum Miasta Gdyni. Właśnie tutaj, przy obecnych ulicach Sędzickiego i Sienkiewicza, a ówczesnych ulicach Gdyńskiej i Kaszubskiej trwał począwszy od 1921 r. najbardziej intensywny ruch budowlany. Szczególnie owocny dla nowych inwestycji był rok 1923, w którym ukończono budowę wielu pierwszych domów przyszłego letniska.

U zbiegu ulic Sędzickiego i Sienkiewicza powstała w 1923 r. w stylu dworcowym willa „**Henryka**” (ul. Sędzickiego 8), z dwukolumnowym tarasem od strony południowo-zachodniej, trapezową werandą i dachem polskim łamanym. Obok, przy ulicy Sienkiewicza 1 wzniesiono w tym samym czasie willę „**Włada**”, którą dla siebie zaprojektował inż. Władysław Granowski - jeden z pierwszych gdyńskich architektów, autor między innymi wspomnianego wyżej hotelu „Polska Riwiera”. Nieco później, w połowie lat dwudziestych dom przeszedł na własność Władysławy Szonert. Od 1928 r. z willą „Włada” sąsiadowała przez ulicę willa „**Wiesinek**” Janiny Adwentowiczowej (ul. Sienkiewicza 2), pierwotnie poprzedzona ładnym, filarowym gankiem, po wojnie przebudowana i rozbudowana.

Po lewej stronie ulicy zwraca naszą uwagę stojąca w głębi działki willa „**Nasz domek**” (ul. Sienkiewicza 5), wzniesiona w 1923 r. dla Gizeli Gebertowej z Warszawy. Nietypowa, ukośna lokalizacja budynku nawiązywała do pierwotnego biegu ulicy Sienkiewicza, skręcającej w tym miejscu łukiem w stronę plaży. Również i ten dom nosi cechy stylu dworcowego, chociaż zamiast kolumnowego ganku poprzedzony jest obszerną werandą z balkonem.

W tym rejonie ulicy Sienkiewicza powstało w latach trzydziestych kilka willi funkcjonalistycznych (ul. Sienkiewicza 6, 7, 8 i 12). Pośród nich ciekawą formą architektoniczną wyróżnia się **dom inż. Jana Wysockiego** (ul. Sienkiewicza 7), ostatnio nadbudowany oraz „**Willa Trzech Róż**” (ul. Sienkiewicza 12), z ładną cylindryczną werandą, niedawno podwyższoną przeszkleniem tarasu. Świętą oryginalną kompozycją zwraca uwagę **dom**

letniskowy „Laguna” (ul. Sienkiewicza 10), schowany za łukami stylowego muru oporowego. Zbudowano go w 1926 r. w konwencji dworkowej i poprzedzono przeszkłonym gankiem.

Idąc dalej w górę ulicy Sienkiewicza dochodzimy do działki oznaczonej numerem 9/11, gdzie jeszcze kilka lat temu istniał pensjonat **„Victoria Regia”**, a obecnie trwa budowa nowego domu mieszkalnego.

Otwarty w 1924 r. pensjonat **„Victoria Regia”** był jednym z najbardziej popularnych hoteli na terenie letniska. Projektant nadał mu bardzo oryginalną formę architektoniczną, z bryłą obejmującą dwoma skrzydłami tarasowy ogród. Ogród ten otwierał się na jedno z centralnych miejsc letniska - na zespół dawnego Hotelu Kaszubskiego. Położony wśród zieleni, w malowniczym zakolu ulicy Sędzickiego **Hotel Kaszubski** (ul. Sienkiewicza 13) zaprojektowany został w 1923 r. przez Tadeusza Zielińskiego.

Urządzony wówczas przed frontem budynku skwer z muszlą koncertową niestety nie zachował się do dzisiaj, a na jego miejscu wznoszą się teraz wielkie, trójkątne domy studenckie Akademii Morskiej.

Sam gmach hotelu, po wojnie zaniedbany, został wyburzony i odbudowany w starej formie w końcu lat 80. XX w. Wszakże po obu jego stronach zachowały się jedne z najładniejszych willi zbudowanych dla dawnego letniska.

Od północy z kompleksem dawnego Hotelu Kaszubskiego sąsiaduje pochodząca z lat 1921-1922 **willa „Poznanianka”** (ul. Sędzickiego 16), zbudowana w stylu dworkowym dla Stefana i Władysławy Wilskich. Część środkową harmonijnie zarysowanej fasady budynku zdobią zdwojone pilastry dźwigające trójkątny fronton, a cała bryła przekryta została mansardowym dachem.

Od strony południowej towarzyszy hotelowi **willa „Otok”** (ul. Sędzickiego 24), wzniesiona dla hrabiego Franciszka Otockiego w 1923 r. Jest to realizacja, która w sposób najbardziej sugestywny nawiązuje do form dworu polskiego, odznaczając się przy tym bardzo ładnymi proporcjami. Elewacja frontowa ozdobiona została kolumnowym tarasem i facjatką z herbem Otockiego na osi górnej kondygnacji. Zwierczeniu domu stanowi harmonijnie zarysowany dach polski łamany. Stan obecny budynku nie jest jednak w pełni oryginalny, gdyż dom został



Willi „Poznanianka”



Fronton willi „Poznanianka”



Kartusz herbowy z willi „Otok”



Willi „Otok” (w głębi) i „Zosierka”, 1930 r.



Willa „Ala”



Pomnik Henryka Sienkiewicza



Willa Guttmanów, 1940 r.



Willa „Szumka”

w połowie lat dziewięćdziesiątych zburzony, a następnie zrekonstruowany i niestety do dzisiaj jego forma zewnętrzna nie została doprowadzona do właściwego stanu.

Obok willi „Otok” stoi **willa „Zosieńka”** (ul. Sędzickiego 22), zbudowana w 1923 r. dla Jana i Zofii Sierakowskich z Warszawy.

W szacie architektonicznej budynku widzimy połączenie konwencji estetycznej dworku polskiego i stylu Art Deco, a więc stylu będącego zmodernizowanym i geometryzującym przekształceniem form secesji. Charakterystycznym elementem fasady jest tu dwukondygnacyjna, wysunięta przed lico galeria z werandą w przyziemiu, czterofilarowym tarasem i balkonem.

Zwiedzanie Kamiennej Góry kontynuujemy pnąc się w górę ulicą Sienkiewicza. Ma ona na odcinku za Hotelem Kaszubskim charakter niemal leśnej drogi górskiej, nad którą wznosi się wysoka, zadrzewiona skarpa. Po prawej stronie, na samej górze widzimy przytuloną do zbocza dworkową **willę „Gosia”** (ul. Kasprowicza 23), zbudowaną w 1923 r. dla Małgorzaty Nowickiej z Kalisza. Od ulicy Sienkiewicza dojść do niej można wąskimi schodkami wpisanymi w strome zbocze. Dalej, po przeciwnej stronie ulicy Sienkiewicza wzniesiono w 1935 r. kilkurodzinną **willę „Ala”** (ul. Sienkiewicza 27), o bardzo ciekawej, ekspresyjnej formie funkcjonalistycznej ze słupowym podcieniem wejściowym. Autorem projektu tego domu był Stanisław Ziółowski, jeden z czołowych architektów gdyńskich tego okresu. Mijamy następnie duży **pensjonat „Albatros”** (ul. Sienkiewicza 33), **willę „Herma”** (ul. Sienkiewicza 35), ładną funkcjonalistyczną **willę państwa Guttmanów** (ul. Sienkiewicza 38) oraz przyciągającą wzrok oryginalną fasadą **willę „Mare Nostrum”** (ul. Sienkiewicza 42). Owa, jak to wówczas określano, „willa dochodowa” wzniesiona została w latach 1925-1931 dla Mariana Pisarka. Jej elewację frontową ozdobiono mocno zarysowanymi arkadami okien w parterze oraz kontrastem tynkowanego lica i ceglanej okładziny.

Naprzeciwko „Mare Nostrum” znajduje się wpisana do rejestru zabytków, lecz pozostająca w złym stanie technicznym **willa „Szumka”** (ul. Sienkiewicza 37), zbudowana w 1923 r. dla doktorowej Janiny Szumlańskiej z Warszawy. Projektantami domu byli

Roman Wojkiewicz i Marian Baranowski, późniejsi budowniczowie pierwszego gdyńskiego kościoła - kościoła Najświętszej Marii Panny przy ul. Świętojańskiej. „Szumka” otrzymała harmonijnie zarysowane formy dworkowe, z czterokolumnowym gankiem oraz facjatką na osi wysokiego dachu łamanego.



Budynek firmy „Gdynika”

Ulica Sienkiewicza kończy się niewielkim rondem z **pomnikiem Sienkiewicza**, odsłoniętym uroczystie w 1924 r. Założenie to stanowiło - i stanowi do dzisiaj - jedno z najbardziej charakterystycznych miejsc Kamiennej Góry, niemal geometryczne centrum całej dzielnicy. Wszędzie stąd było blisko - nawet do położonej 50 m w dół plaży, do której na przedłużeniu krótkiej uliczki Wita Stwosza wiodły urządzone w zboczu schody zwane „Drabiną Jakuba”. Wokół ronda z pomnikiem Sienkiewicza powstało kilka bardzo interesujących realizacji architektonicznych o awangardowej, modernistycznej stylistyce.



Budynek firmy „Polskarob”

I tak, u wylotu ulicy Sienkiewicza wzniesiono w 1937 r. funkcjonalistyczny **budynek mieszkalno-biurowy firmy „Gdynika”** (ul. Sienkiewicza 39), według projektu Wacława Tomaszewskiego, późniejszego profesora Politechniki Gdańskiej. Najbardziej jednak okazałym obiektem przy rondzie Sienkiewicza jest pochodzący z 1935 r. **budynek mieszkalno-biurowy firmy „Polskarob”** (ul. Korzeniowskiego 8/10), otoczony starannie zaprojektowanym, modernistycznym ogrodem. Autor tego obiektu - warszawski architekt, Stanisław Płoski - wyeksponował w jego bryle elementy okrętowej stylistyki funkcjonalizmu opływowego: zaokrąglony narożnik, peryskopowo wysuniętą szklaną nadbudówkę i okrągłe okno podcienia wejściowego. Niestety w 2002 r. klinkierową okładzinę narożnika zastąpiono brązowym tynkiem, co zmniejszyło ekspresję plastyczną całości.

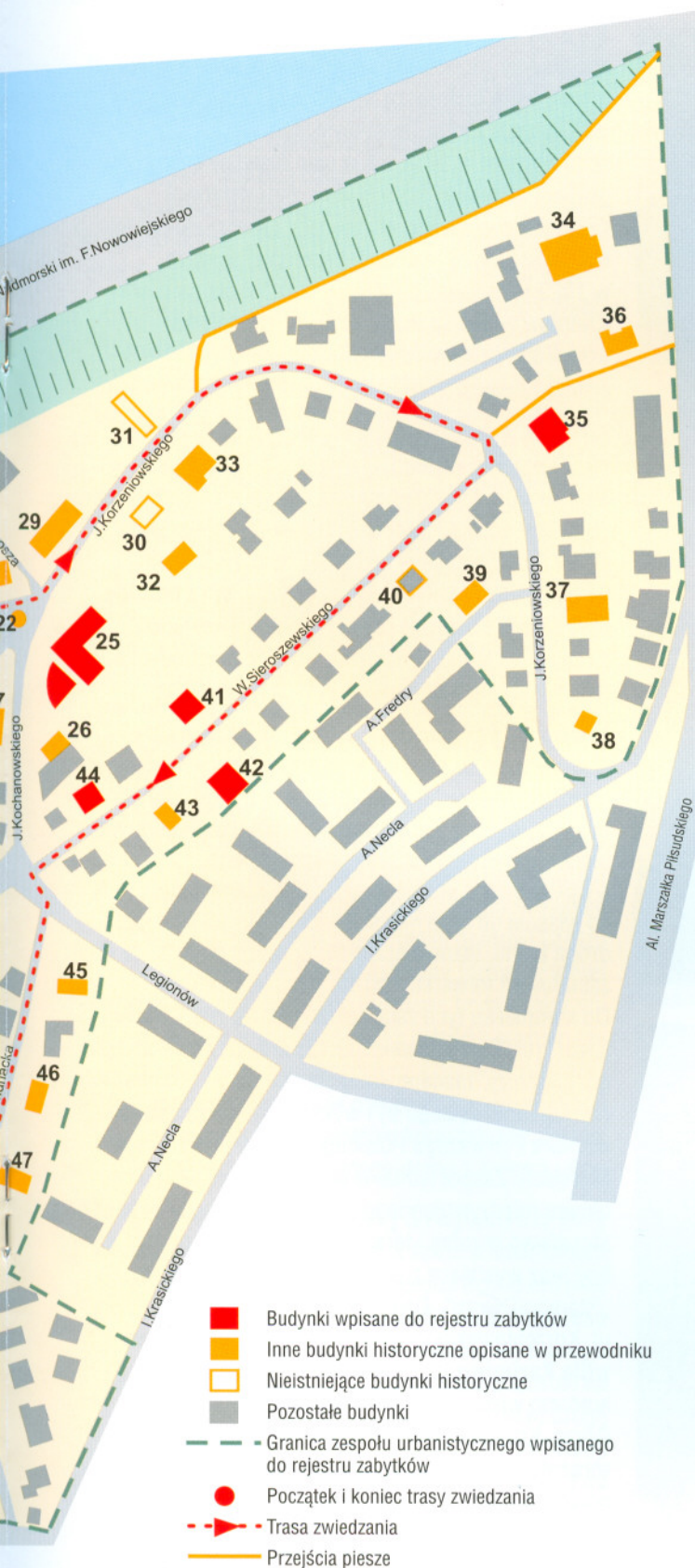


Willa „Baška”, 1940 r.

Za budynkiem firmy „Polskarob” przy ul. Korzeniowskiego 4 znajduje się działka, na której w 1923 r. Oskar Sosnowski - jeden z czołowych architektów warszawskich okresu dwudziestolecia międzywojennego - zaprojektował **willę „Baška”**. Ten bardzo ładny, klasycystyczny dworek został w latach 90. rozebrany i odbudowany w formie nawiązującej do pierwotnego układu. Jednocześnie od tyłu dobudowano do niego duży kompleks apartamentowy, o kubaturze znacznie przekraczającej dawne założenie.

PLAN KAMIENNEJ GÓRY





1. Dawny hotel „Polska Riwiera”
2. Willa „Henryka”
3. Willa „Włada”
4. Willa „Wiesinek”
5. Willa „Nasz domek”
6. Wille funkcjonalistyczne
7. Dom inż. Jana Wysockiego
8. „Willa Trzech Róż”
9. Willa „Laguna”
10. Miejsce gdzie stał pensjonat „Victoria Regia”
11. Dawny Hotel Kaszubski
12. Willa „Poznaniaka”
13. Willa „Otok”
14. Willa „Zosięka”
15. Willa „Gosia”
16. Willa „Ala”
17. Pensjonat „Albatros”
18. Willa „Herma”
19. Willa Guttmanów
20. Willa „Mare Nostrum”
21. Willa „Szumka”
22. Pomnik Henryka Sienkiewicza
23. „Drabina Jakuba”
24. Budynek mieszkalno-biurowy firmy „Gdynika”
25. Budynek mieszkalno-biurowy firmy „Polskarob”
26. Willa „Baśka”
27. Willa bliźniacza małżeństwa Krethlow i ks. Dembowskiego
28. „Mały domek”
29. Willa Magdaleny Łosiowej
30. Miejsce gdzie stał „Stary Dwór”
31. Miejsce gdzie stał pensjonat „Belweder”
32. Willa Kazimierza Krzyżanowskiego
33. Willa Napoleona Korzona
34. Hotel „Różany Gaj” (dziś „Antracyt”)
35. Willa bliźniacza C. Antkowiaka i J. Prokulskiego
36. Willa Leona Mazalona
37. Willa „Pod Murzynem”
38. Willa „Makoko”
39. Willa „Polonia”
40. Miejsce gdzie stała willa „Pierwsza”
41. Willa „Sokola”
42. Willa „Sadyba”
43. Willa „Kadrówka”
44. Willa Mariana Piotrowskiego
45. Willa „Mewa”
46. Willa „Rusałka”
47. Willa „Rawa”
48. Pensjonat „Nałęcz”
49. Dom Klubu Polskiego
50. Willa „Fala”
51. Dom „Opolanka”
52. Okrągły plac - centrum promienistego układu
53. Willa Juliana Rummla
54. Willa Stanisława Darskiego
55. Willa „Danuta”
56. Willa „Rybitwa”
57. Willa Albina Serbinowicza
58. Dom Karola Olgierda Borchardta
59. Miejsce gdzie stała willa „Królewianka”
60. Punkt widokowy
61. Krzyż na Kamiennej Górze
62. Miejsce gdzie miała stanąć Bazylika Morska
63. Zejście schodkami do ul. Kasprowicza
64. Dom Wiktora Trojanowskiego
65. Dom Adama Tomaszewskiego
66. Willa „Orla”



Dom bliźniaczy przy ul. Korzeniowskiego 3/5

Vis a vis willi „Baśka”, przy ul. Korzeniowskiego 3/5 znajdujemy zachowaną szczęśliwie w swej pierwotnej formie **willę bliźniaczą** Bronisława i Zofii Krethlow oraz księdza Piotra Dembowskiego.

Dom powstał w 1934 r. a w jego fasadzie znany gdyński architekt, Jerzy Müller, zaprojektował czterofilarowy ganek, stanowiący główny akcent tej modernistycznej realizacji. Wcześniej, jeszcze w 1929 r., ten sam projektant wzniósł dla państwa Krethlow w głębi parceli niewielki, częściowo drewniany pawilon, tzw. „**Mały domek**” z klasycyzującymi, mocno przeszklonymi werandami.

Kontynuujemy zwiedzanie Kamiennej Góry wzdłuż ulicy Korzeniowskiego. U zbiegu z rondem Sienkiewicza świetna gdyńska spółka architektoniczna Zbigniew Kupiec - Tadeusz Kossak zaprojektowała jeden z najlepszych przykładów stylowych funkcjonalizmu kubicznego w Gdyni - **willę hrabiny Magdaleny Łosiowej** przy ul. Korzeniowskiego 7, zwaną popularnie „Łosiówką” (obecnie w budynku tym mieści się Sąd Marynarki Wojennej).

Mijając willę Magdaleny Łosiowej znajdziemy się w samym sercu „starej” Kamiennej Góry - na dawnym dziedzińcu folwarku *Steinberg*. „Łosiówka” stała bowiem tuż przy zabudowaniach majątku, kupionych pierwotnie przez Ryszarda Gałczyńskiego, a wykupionych później przez panią Magdalenę. To właśnie do tego miejsca wiodła wysadzana lipami droga polna, stanowiąca główną drogę dojazdową do zabudowań folwarku - późniejsza ulica Lipowa.

Do kompleksu tych zabudowań należał tzw. „**Stary Dwór**” (ul. Korzeniowskiego 12) oraz dawny budynek gospodarczy, zaadaptowany na pensjonat „**Belweder**” (ul. Korzeniowskiego 9) i wykorzystywany częściowo na biura Pierwszego Polskiego Towarzystwa Kąpieli Morskich. Zespół istniał w dobrym stanie do końca okresu międzywojennego. Potem zaniedbany popadał stopniowo w ruinę i teraz jedynym śladem po nim są lipy oraz wystające z ziemi kamienne fundamenty „Starego Dworu”. Dalej w głębi parceli, przy ul. Korzeniowskiego 12a, zbudował w 1935 r. swą **willę Kazimierz Krzyżanowski** - architekt będący autorem wielu ciekawych realizacji na Kamiennej Górze. Krzyżanowski nadał swemu domowi formy romantycznego modernizmu, otaczając go stylowym ogrodem z niewielkim basenem.



Willa hrabiny Łosiowej



Pensjonat „Belweder”, dawny budynek gospodarczy folwarku, 1940 r.

Zespół zabudowań majątku *Steinberg* położony jest blisko stromej krawędzi klifu. Chcąc więc teraz podziwiać nadmorskie widoki możemy w jego pobliżu odnaleźć malowniczą ścieżkę zwaną „Drogą Rybaków”, wiodącą dalej na południe wzdłuż samej krawędzi wzniesienia. Poprowadzi nas ona obok dawnego hotelu „**Różany Gaj**” (dziś hotel „Antracyt”) przy Korzeniowskiego 19d, a później w dół schodami na Bulwar Nadmorski i plażę.



Pensjonat „Różany Gaj”, 1940 r.

Pozostaniemy jednak jeszcze na Kamiennej Górze i na ulicy Korzeniowskiego. Idąc w dół tym ciągiem widzimy zbudowaną również w stylu romantycznego modernizmu **willę Napoleona Korzona**

(ul. Korzeniowskiego 14), znanego działacza gospodarczego i prezesa Rady Interesantów Portu Gdynińskiego. Powstała ona według pochodzącego z 1937 r. projektu, autorstwa wspomnianej już wyżej spółki Zbigniew Kupiec - Tadeusz Kossak.



Okno willi przy ul. Korzeniowskiego 25/25 a

Dalej mijamy kilka okazałych współczesnych rezydencji willowych, dochodząc do budynku, który mimo swej niewielkiej skali przyciąga naszą uwagę szlachetnością architektury i ładną kolorystyką elewacji. Jest nim stojąca przy ul. Korzeniowskiego 25/25a **willa bliźniacza** zbudowana w 1936 r. dla dwóch kapitanów żeglugi wielkiej - **Czesława Antkowiaka i Jerzego Prokulskiego**.



Willa bliźniacza przy ul. Korzeniowskiego 25/25 a

Autorami projektu byli także Zbigniew Kupiec i Tadeusz Kossak. Architekci nadali domowi bardzo ekspresyjną, funkcjonalistyczną formę, w której rozrzućbiona uskokami i podcieniami bryła połączona jest w jedną harmonijną całość z pawilonami garażowymi oraz ogrodzeniem. Charakterystyczne, asymetryczne elewacje obłożono żółtymi płytkami ceramicznymi, co świetnie kontrastuje z zielenią dużego ogrodu otaczającego dom i z zielenią ulicy.

W tym miejscu mamy do wyboru trzy trasy zwiedzania. Możemy skręcić w lewo, w malownicze przejście piesze i zejść dalej wąskimi schodami przy ładnej, romantycznej **willi Leona Mazalona** (Al. Piłsudskiego 4) dochodząc do Bulwaru Nadmorskiego oraz plaży. Możemy też pozostać na wzniesieniu Kamiennej Góry i kontynuować drogę wzdłuż ulicy Korzeniowskiego, by zobaczyć zbudowaną w latach 1927-1929 **willę „Pod Murzynem”** (ul. Korzeniowskiego 31),



Willa „Pod Murzynem”



Willa „Sokola”



Głowica kolumny z willi „Sokola”



Willa „Pierwsza”, 1940 r.



ul. Sokola (obecnie Sieroszewskiego),
na pierwszym planie willa „Pierwsza”, ok. 1925 r.

a także pochodzącą z 1933 r. **willę „Makoko”** (ul. Korzeniowskiego 37) oraz wzniesioną w 1925 r. **willę „Polonia”** (ul. Fredry 4).

My zaś wybierzemy trzecią możliwość i skreślimy w prawo, w pierwszą ulicę oddaną do użytku na terenie lotniska Kamieniec Pomorski - ulicę Sieroszewskiego.

Pierwotnie ulica ta nazywała się Sokola. To właśnie przy niej pierwszy właściciel lotniska - Ryszard Gałczyński, prezes zarządu Pierwszego Polskiego Towarzystwa Kąpeli Morskich - zbudował w 1921 r. dla siebie i swojej rodziny **willę „Sokola”** (ul. Sieroszewskiego 7). Ten piękny i bardzo reprezentacyjny budynek zaprojektowany został przez wspomnianego już kilkakrotnie architekta, prezesa Koła Architektów Warszawskich - Tadeusza Zielińskiego. Autor nadał mu podniosłe formy klasycystyczne inspirowane warszawskim Pałacem Łazienkowskim, co stanowiło rozwiązanie tyleż śmiałe, co w Gdyni niezwykle. Budynek otoczono dużym ogrodem z kortami tenisowymi, co także świadczyło o jego randze w układzie lotniska.

Przy dawnej ulicy Sokolej, a obecnej ulicy Sieroszewskiego powstały niemal w tym samym czasie jeszcze dwie wille autorstwa Tadeusza Zielińskiego - obie w formach dworcowych. Należała do nich wzniesiona pod numerem 18, lecz nieistniejąca już **willa „Pierwsza”** pani Janiny Rudowskiej, oraz szczęśliwie do dziś zachowana **willa „Sadyba”** państwa Jerzego i Anny Lothów (ul. Sieroszewskiego 8). Ta ostatnia, zwieńczona wysokim dachem z facjatkami o formach stylowych swojskiego baroku, odznacza się szczególnie wdzięczną architekturą. Z willą „Sadyba” sąsiaduje pochodząca z 1922 r. **willa „Kadrówka”** (ul. Sieroszewskiego 6) - dom letni pisarza Wacława Sieroszewskiego, prezesa Akademii Literatury, a jednocześnie prezesa Rady Nadzorczej Pierwszego Polskiego Towarzystwa Kąpeli Morskich. Na początku lat osiemdziesiątych budynek ten znajdował się w złym stanie technicznym, później został odremontowany, poddany modernizacji i obłożony plastikową okładziną elewacyjną. W wyniku tych prac dom niestety w niewielkim tylko stopniu przypomina dziś dawny wygląd „Kadrówki”.

U wylotu ulicy Sieroszewskiego, tuż przy skrzyżowaniu z ulicą Legionów stoi funkcjonalistyczna **willa Mariana Piotrowskiego** (ul. Sieroszewskiego 1a). Zaprojektowana została w 1937 r. przez Zbigniewa Kupca i Tadeusza Kossaka - sam Zbigniew Kupiec zresztą zamieszkał tu pod koniec lat trzydziestych.

Jest to kolejne, bardzo udane dzieło tej spółki projektowej. Do perfekcji doprowadzono w nim grę plastyczną elementów stylowych modernizmu - kontrastów kolorystycznych elewacji, narożnikowych okien oraz uskokowo kształtowanej bryły. Pierwotnie elewacjom nadano kolor piaskowy, który przetrwał bez zmian do 2002 r.



Willa „Sadyba”

Trasa dalszego zwiedzania Kamiennej Góry zaprasza nas do wejścia w wąską uliczkę Mariacką, która jeszcze niedawno, przed powstaniem tu nowego zespołu apartamentowo-biurowego - była przejściem tonącym w zieleni, tak charakterystycznym dla miasta-ogrodu jakim było letnisko Kamienna Góra. Po lewej stronie mijamy **willę „Mewa”** (ul. Mariacka 8), niegdyś, przed zmianami dokonanyymi w fasadzie, niemal bliźniaczo podobną do stojącej w pobliżu, przy ul. Korzeniowskiego 4 willi „Baśka”. Dalej po południowej stronie ulicy Mariackiej widzimy **willę „Rusałka”** (ul. Mariacka 4), zbudowaną w latach 1926-1931 w formach historyzmu dla Józefa Raźniewskiego, dyrektora kopalni „Saturn” w Sosnowcu. U wylotu ulicy Mariackiej powstała funkcjonalistyczna **willa „Rawa”** (ul. Mariacka 2), wzniesiona w latach 1927-1929 dla Stanisława i Stelli Dziewulskich z Lublina.



Okno willi przy ul. Sieroszewskiego 1a

Z ulicy Mariackiej wchodzimy w ulicę I Armii Wojska Polskiego, dawną ulicę Lipową, a pierwotnie główną drogę dojazdową do folwarku na Kamiennej Górze.

U zbiegu ulic po prawej stronie stoi zbudowany w 1929 r. **pensjonat „Nałęcz”** (ul. I Armii Wojska Polskiego 26), prowadzony niegdyś przez Annę Nowodworską z Warszawy. Projekt tego ładnego budynku, niestety teraz nadbudowanego, powstał w Biurze Architektonicznym Włodzimierza Prochaski i jest jednym z pierwszych przykładów funkcjonalizmu w Gdyni. Styl ten został w naszym mieście zapoczątkowany właśnie przez architektów z tego zespołu, a na Kamiennej Górze znajdujemy jeszcze jedną bardzo udaną realizację spółki firmowanej przez Włodzimierza Prochaskę. Wspólnie ze swym kolegą, Tadeuszem Jędrzejewskim, zaprojektował on bardzo



Willa przy ul. Sieroszewskiego 1a



Dom „Opolanka”



Narożnik domu „Opolanka”



Willa Juliana Rummla



Dawny Dom Klubu Polskiego

dynamiczną bryłę pobliskiego domu „Opolanka” (ul. Piotra Skargi 9), wzniesionego dla łódzko-gdyńskiej rodziny Dutkiewiczów.

Jakże inny charakter ma kolejny z oglądanych przez nas budynków, dawny **Dom Klubu Polskiego**, stojący w głębi działki przy ul. I Armii Wojska Polskiego 28. Dom zbudowany został około 1930 r. przez Kazimierza Krzyżanowskiego w formach zmodernizowanego stylu zakopiańskiego. Ów styl, wykreowany na przełomie XIX i XX stulecia przez Stanisława Witkiewicza jako podhalańska wersja stylu narodowego, wydawać by się mógł dość od Gdyni odległy. Jednakże zarówno na Kamiennej Górze, jak i w innych malowniczo położonych dzielnicach miasta powstało kilka bardzo ciekawych realizacji „zakopiańskich”, drewnianych domów na wysokiej podmurówce.

Idąc dalej w górę ulicą I Armii Wojska Polskiego mijamy po lewej stronie wille z lat trzydziestych (przy ul. I Armii Wojska Polskiego 21, 23, 27), a między nimi modernistyczną **willę „Fala”** (ul. I Armii Wojska Polskiego 25) o ładnej niegdyś, lecz dziś zmienionej fasadzie z szeroką werandą. Willa zaprojektowana została w początku lat trzydziestych przez Jerzego Müllera i Stefana Reychmanna dla bankowca, pana Kazimierza Wdzięczkowskiego.

Poruszamy się dalej w górę wąskim przesmykiem pieszym, biegnącym od skrzyżowania ulicy I Armii Wojska Polskiego z ulicą Legionów, dokładnie na przedłużeniu tej ostatniej. Wchodzimy w promienisty układ ciągów komunikacyjnych **okrągłego placu**, założonego przez twórców planu Kamiennej Góry na osi ulicy Mickiewicza. Dziś ulica ta przecina plac po średnicy, jednakże granice parceli stojących tu budynków układają się wyraźnie po linii okręgu, zapraszając do podkreślenia zielenią tego oryginalnego wnętrza urbanistycznego. Ulica Mickiewicza poprowadzona została wzdłuż samego grzbietu Kamiennej Góry i stanowi jeden z najważniejszych ciągów komunikacyjnych tej dzielnicy. W zbudowanych przy niej domach mieszkało kilka znanych i ważnych dla Gdyni osobistości. A również i same stojące tu budynki zwracają naszą uwagę swą ciekawą formą architektoniczną.

Przy ulicy Mickiewicza 34, po zachodniej stronie wspomnianego wyżej okrągłego placu, stoi wzniesiona na początku lat trzydziestych, funkcjonalistyczna

willa Juliana Rummla - organizatora oraz dyrektora przedsiębiorstwa „Żegluga Polska”, działacza gospodarczego wielce zasłużonego dla naszego miasta. Za nią, przy ul. Mickiewicza 36, znajduje się **willa Stanisława Darskiego** - doktora nauk prawnych i wybitnego działacza gospodarki morskiej, a po wojnie ministra żegluga i profesora Wyższej Szkoły Handlowej w Sopocie. Dom został zaprojektowany przez Zbigniewa Kupca i Tadeusza Kossaka w formach romantycznego modernizmu,

a jego ozdobą są medaliony z płaskorzeźbami umieszczonymi w murze ogrodu i fasady.

Naprzeciw willi Darskiego stała w 1923 r. **willa „Danuta”** (ul. Mickiewicza 31), zbudowana w formach dworcowych z dwukolumnowym gankiem.

Przy ul. Mickiewicza 17 wzniesiona została w 1924 r.

willa „Rybitwa”, w której w pierwszej połowie lat trzydziestych mieszkał inżynier **van Haaren** - jeden z budowniczych gdyńskiego portu, współwłaściciel firmy „Ackermans & van Haaren”. Po drugiej stronie ulicy zwraca uwagę swą kształtną bryłą niewielka, funkcjonalistyczna **willa Albina Serbinowicza**,

zbudowana w latach trzydziestych przy ul. Mickiewicza 18. Sąsiaduje z nią dom, w którym od 1949 do 1986 roku mieszkał **Karol Olgierd Borchardt**, kapitan żegluga wielkiej, wybitny pisarz marynistyczny, autor m. in. zbioru opowiadań zatytułowanych „Znaczy kapitan”. Idąc dalej w kierunku najwyższego punktu Kamiennej Góry mijamy po prawej stronie jeszcze kilka willi funkcjonalistycznych, niskich, wtulonych w zbocze góry i swą niewielką skalą zachęcających do zwrócenia uwagi na wyłaniający się w prześwitach widok na morze (ul. Mickiewicza 13, 11, 9 i 5).

Ulicą Mickiewicza dochodzimy do najważniejszego na Kamiennej Górze miejsca - punktu widokowego, z którego roztacza się wspaniała panorama na port, morze oraz na położone w dolinie miasto otoczone od zachodu zalesionymi wzgórzami Wysoczyzny Gdańskiej. Znakiem szczególnym tego miejsca jest wysoki, podświetlany nocą **krzyż**, dziś stalowy, pierwotnie drewniany, który postawiono tu dla upamiętnienia ceremonii wmurowania kamienia węgielnego pod budowę **Bazyliki Morskiej** na Kamiennej Górze. Ceremonia ta miała miejsce w lipcu 1934 r. W rzeczywistości Bazylika stanąć miała



Nieistniejąca willa „Królewiana”, ul. Mickiewicza 13, 1940 r.



Tablica na domu, w którym mieszkał K.O.Borchardt



Widok portu z Kamiennej Góry



Szczyt Kamiennej Góry, 1935 r.



Willa „Orla”



Detal willi „Orla”



Muzeum Marynarki Wojennej i Muzeum Miasta Gdyni, według projektu pracowni „Warsztat Architektury”

nie na samym szczycie, gdzie umieszczono krzyż, lecz nieco poniżej, na przygotowanej pod budowę płaskiej platformie. Jednakże mimo szeroko prowadzonej akcji zbierania funduszy na ten cel, zamierzenie nie doszło do skutku, a na miejscu przeznaczonym pod Bazylikę urządzono po wojnie skwer.

Widok na port i Zatokę podziwiać możemy nie tylko spod krzyża na szczycie Kamiennej Góry. Piękna panorama roztacza się także przed tymi zwiedzającymi, którzy chcąc zejść w kierunku morza wybiorą drogę w dół schodkami tuż za willą przy ul. Mickiewicza 9. Dojdziemy w ten sposób do ulicy Kasprowicza, malowniczo położonej na stromym zboczu i otoczonej parkiem leśnym. Stoją tu dwa ciekawe domy funkcjonalistyczne: pochodzący z 1936 r. **dom Wiktora Trojanowskiego** przy ul. Kasprowicza 15 oraz położony nieco dalej, przy ul. Kasprowicza 16, **dom Adama Tomaszewskiego** z 1938 r. Schodząc dalej tą ulicą mijamy po prawej stronie kilka willi pochodzących także z okresu międzywojennego, lecz w większości po wojnie mocno przebudowanych (ul. Kasprowicza 9, 7, 5 i 3).

Zbliżamy się do końca ulicy Kasprowicza, a zarazem też do ostatniego w naszej wędrówce, lecz bardzo znaczącego zabytku Kamiennej Góry. Jest nim stojąca po lewej stronie drogi, odsunięta w głąb działki i schowana na stromym, zalesionym zboczu **willa „Orla”** (ul. Kasprowicza 2). Wprawdzie aby ją zobaczyć musimy ponownie wspiąć się kawałek w górę po schodkach - warto jednak to uczynić. Ten bardzo oryginalny i piękny budynek wzniesiono w stylu zakopiańskim i jest to zdecydowanie najlepszy przykład tej konwencji stylowej w Gdyni. Willa zbudowana została w latach 1927-1928 dla inż. Franciszka Drobniaka, przemysłowca z Krakowa. Zwraca w niej uwagę przede wszystkim ładnie ukształtowana, trzykondygnacyjna galeria wysunięta na osi fasady. Nad filarówym podcieniem w przyziemi umieszczono tu werandę i balkon z czterema drewnianymi kolumnkami, dźwigającymi trójkątny szczyt dachu. Starannie dobrany detal, harmonijne proporcje, ładnie zarysowany dach mansardowy oraz iście „górskie” położenie domu przesądzają o jego niezwykłości w pejzażu gdyńskiej architektury.

U wylotu ulicy Kasprowicza, przy budynku Teatru Muzycznego i w pobliżu gmachu Muzeum Marynarki Wojennej i Muzeum Miasta Gdyni, kończymy spotkanie z zabytkami tej urokliwej gdyńskiej dzielnicy.

Zabytki Gdyni wpisane do rejestru, w obecnych dzielnicach miasta

Kamienna Góra

- Zespół urbanistyczny Kamiennej Góry
- Willa „Szczęść Boże”, ul. I Armii Wojska Polskiego 6
- Willa „Orla”, ul. Kasprowicz 2
- Budynek firmy Polskarob, ul. Korzeniowskiego 8/10
- Willa dwurodzinna, ul. Korzeniowskiego 25/25a
- Dom mieszkalny „Opolanka”, ul. Piotra Skargi 9
- Willa „Poznanianka”, ul. Sędzickiego 16
- Willa „Zosieńka”, ul. Sędzickiego 22
- Willa „Otok”, ul. Sędzickiego 24
- Willa „Szumka”, ul. Sienkiewicza 37
- Willa modernistyczna, ul. Sieroszewskiego 1 a
- Willa „Sokola”, ul. Sieroszewskiego 7
- Willa „Sadyba”, ul. Sieroszewskiego 8
- Hotel „Polska Riwiera”, ul. Zawiszy Czarnego 1

Śródmieście

- Dom Marynarza Szwedzkiego, ul. Jana z Kolna 25
- Budynek Sądu Rejonowego, Plac Konstytucji 3 Maja 5
- Dom mieszkalny wójta Radtkego, ul. 10 Lutego 2
- Budynek biurowy Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, ul. 10 Lutego 24
- Budynek Banku Polskiego, ul. 3 Maja 25/10 Lutego
- Dom mieszkalny Funduszu Emerytalnego BGK, ul. 3 Maja 27-31/Batorego 26
- Elewator zbożowy, Nabrzeże Indyjskie
- Dworzec Morski, ul. Polska
- Magazyn długoterminowy „H”, ul. Polska 17
- Chłodnia w porcie, ul. Polska 20
- Kamienica Pręczkowskich z kinem „Polonia”, Skwer Kościuszki 10/12
- Kamienica A. Jurkowskiego, Skwer Kościuszki 16
- Hotel „Bristol”, ul. Starowiejska 1
- Klasztor Zgromadzenia ss. Miłosierdzia św. Wincentego a Paolo, ul. Starowiejska 2
- Kamienica Hunsdorffów, ul. Starowiejska 7/Abrahama 2
- Dom mieszkalny, ul. Starowiejska 10 a
- Dom Antoniego Abrahama, ob. Muzeum Miasta Gdyni, ul. Starowiejska 30
- Kościół parafialny p.w. NMP Królowej Polski, ul. Świętojańska

- Kamienica Krenskich, ul. Świętojańska 55/ ul. Żwirki i Wigury 4
- Kamienica Orłowskich, ul. Świętojańska 68
- Zespół Hali Targowej, ul. Wójta Radtkego 38
- Dom Żeglarza Polskiego, ob. Akademia Morska, Al. Zjednoczenia 3

Chylonia

- Dworek ze stajnią, ul. Chylońska 112 a
- Dawna szkoła elementarna, ob. Szkoła Podstawowa nr 10, ul. Lubawska 4

Grabówek

- Zespół budynków dawnej Szkoły Morskiej, ob. Akademia Morska, ul. Morska 83

Oksywie

- Zespół ruralistyczny dawnej wsi Oksywie
- Kościół parafialny p.w. św. Michała Archanioła, ul. Arciszewskich

Orłowo

- Zespół ruralistyczno-kuracyjny Orłowo
- Zespół dworsko-parkowy Mały Kack
- Zespół dworsko-krajobrazowy Kolibki
- Osada rzemieślnicza Mały Kack
- Willa modernistyczna, ul. Inżynierska 111
- Dom Kuracyjny, ul. Orłowska 2
- Zajazd Adlera, ob. Liceum Sztuk Plastycznych, ul. Orłowska 8
- Willa „Weneda”, ul. Przebendowskich 1
- Pensjonat „Gryf”, ul. Przemysława 6

Wielki Kack

- Zespół ruralistyczny dawnej wsi Wielki Kack

Wzgórze Św. Maksymiliana

- Willa jednorodzinna, ul. Tetmajera 1



URZĄD MIASTA GDYNI, Al. Marsz. Piłsudskiego 52/54, 81-382 Gdynia • tel. (0-58) 66 88 000
fax (0-58) 620 97 98 • www.gdynia.pl • e-mail: umgdynia@gdynia.pl